

ALLAN ERIKSSON:

Teaterns kris

Varför blir det ett ramaskri då institutionsteatrar söker nya finansieringsformer till hjälp i sina ekonomiska svårigheter? Statliga och kommunala bidrag svarar för 90% av deras intäkter.

Uppsala stadsteater söker nya inkomstkällor; i första hand sponsring och annan reklam. Teaterfack och kulturskribenter rasar men finansieringsformen är helt accepterad när det gäller konserter.

Vad hade t ex Confidencen eller Göteborgs symfoniorkester varit utan sponsring?

Kanslirådet Allan Eriksson är moderat ledamot av kommunfullmäktige och kommunstyrelse i Uppsala och var ordförande i Uppsala stadsteaters styrelse 1987-88.

L andets institutionsteatrar kämpar idag med stora ekonomiska problem. Till krisen bidrar stigande kostnader och urholkade anslag, men också vikande publiksiffror. Lönsamheten har med andra ord ytterligare försämrats – om man nu kan tala om lönsamhet i företag där de egna intäkterna ligger på omkring 10 procent av budgeten och de resterande 90 utgörs av statliga och kommunala bidrag.

Vad som ytterligare förvärrat den ekonomiska krisen är 1988 års centrala löneavtal med personalen som resulterade i en nivåhöjning på ca 13%.

Många ser också ett samband mellan dålig ekonomi och minskad publiktillströmning, eftersom man menar att bra teater kostar pengar och färre föreställningar ger mindre publik.

Problemen hopar sig således för såväl de mindre stadsteatrarna som för de stora institutionerna Operan, Dramaten och Riksteatern.

Det recept som förespråkas, är det inte helt oväntade. Teaterchefer och styrelser skall uppvakta regering, riksdagens kulturutskott och kommunstyrelser med krav på kompensation för fördyringarna och vädjanden om nya friska pengar. Institutioner, som är uppfödda på bidrag, förväntar sig naturligtvis alltid nya och höjda bidrag som den medicin, som botar allt.

Men är detta en framkomlig väg? Finns det anledning att tro att just teaterverksamhet skall kunna påräkna ökade skatte-subventioner i någon nämnvärd utsträckning under de kommande åren? Varför skulle just teatern och kultursektorn undgå de krav på besparingar, effektivisering och förnyelse som kommer att ställas på all annan offentlig verksamhet?

Det socialdemokratiska vallöftet om 300 miljoner kr till kulturen under mandatperioden kan i förstone verka generöst men kommer — om man tänker efter — inte att räcka särskilt långt. 100 miljoner per år utspritt över hela landet och till alla hjälpsökande kulturarbetare räcker inte längre än till småslantar för den enskilda teaterinstitutionen. Allra helst som man får förmoda att pengarna avses att räcka till Folkets Hus, Skådebanan, Hyresgäst-

100 miljoner per år utspritt över hela landet räcker inte längre än till småslantar för den enskilda teaterinstitutionen.

rörelsen, Unga Örnar, Pensionärernas Riksorganisation och liknande som med socialdemokratisk terminologi också räknas till kulturen.

Pröva nya finansieringsformer

Det finns därför knappast någon anledning att förvänta sig att teaterns kris kommer att lösas med nya samhälleliga bidrag.

Detta påstående jävas inte av att den samlade oppositionen i sin iver att tillfoga regeringen ett nederlag vid årets riksdag var beredd att plussa på ett antal miljoner till Dramaten och Operan.

Jag tror inte heller, att det vore bra för teatrarna med ett ytterligare beroende av statliga och kommunala subventioner. Är det inte snarare så, att en förklaring till den stagnerande ekonomin och det sjunkande publikintresset är att man alltför länge levt kvar i ett beroende av politikerns välvilja. Måste inte den förnyelse i fråga om verksamhetsformer och finansiering, som är så nödvändig i övrigt inom den of-

fentliga sektorn, gälla också här? Även teatrarna måste väl lära sig att i större utsträckning stå på egna ben.

Utgår man ifrån att de samhälleliga bidragen även i fortsättningen kommer att vara för "snålt" tilltagna och man inte heller vill tänka sig mera drastiska nedskärningar återstår ju faktiskt endast möjligheten att finna nya inkomstkällor. Och det som då ligger närmast tillhands är naturligtvis finansieringsformer, där näringslivet i vidaste bemärkelse, blivit medengagerat genom olika modeller av sponsring och reklam.

Formerna kan variera alltifrån att företag köper hela eller delar av en föreställning till finansieringen av en scenteknisk investering. Det kan gälla sponsring av ett gästspel eller av en enstaka dyrbarare produktion, som annars inte skulle kunna sättas upp. Musik- och dansinslag, påkostade dräkter m m kan också betalas utifrån för att därmed sätta en "guldkant" på föreställningen. På så sätt skulle man skapa resurser och möjligheter som annars inte fanns.

Allt detta förutsätter emellertid en attitydförändring från teatrarnas sida. Det gäller att bryta ned en massa tabun och fördomar om att institutionsteatrar inte skall finansieras med sponsorspengar och reklamintäkter. Skall man lyckas, förutsätter det att arbetet på att bredda finansieringen bedrivs målmedvetet och långsiktigt och inte minst att teatrarna går in för en aktivare marknadsföring gentemot näringslivet.

Sponsring och reklam i Uppsala

Några steg i den riktningen har under den senaste mandatperioden tagits vid Upp-

sala stadsteater. I enlighet med en rekommendation från kommunfullmäktiges borgerliga majoritet har teaterstyrelsen beslutat söka nya inkomstkällor, i första hand sponsring och annan reklam. Beslut har tagits om riktlinjer för verksamheten och det har uttalats att resultaten skall utvärderas efter en treårsperiod.

Den serie beslut som den borgerliga styrelsemajoriteten tagit för att på detta sätt stärka teaterns ekonomi har utlöst en häftig kritik hos teaterfack och kulturskribenter. Uppsala stadsteater har av dessa framställts som ett alldeles speciellt avskräckande exempel på kulturell nedrustning. Själv har jag, som ordförande, framställts som "vandalen på stadsteatern", som den som tagit "skamgrepp på personalen" osv. Tonläget i debatten har med andra ord varit så uppskruvat att man kunnat ana att kritikerna innerst inne insett att de utkämpat en redan förlorad kamp.

För egen del kan jag endast beklaga oviljan och oförmågan hos teaterkritiker och teaterfack att föra en seriös debatt om teaterns finansiering. De påminner därvidlag om motståndarna till reklam i etermedia, som i alla år kämpat så ståndaktigt tills de en dag finner sig förbisprungna av utvecklingen.

Nu är ju företagsstöd i olika former till kulturell verksamhet inget nytt. Det förekommer ofta i andra länder och även hos oss har det blivit allt vanligare. Enligt vissa beräkningar gick 1987 omkring 200 miljoner kr av det samlade sponsorstödet på ca 2 miljarder till sponsring av kultur. Resten gick i huvudsak till idrotten.

Lyckade exempel!

Det har också blivit allt vanligare att sponsoringen går till konserter och musikteater. Många gånger har detta stöd möjliggjort kultursatsningar, som annars inte hade kommit till stånd.

Vad hade exempelvis Kjerstin Dellerts skapelse Confidencen varit utan ett antal sponsorer? Rätt svarat – den hade inte funnits. Göteborgs symfoniorkester och Drottningholmsteatern hade i varje fall klarat sig sämre utan Volvo och ett antal andra sponsorer. Och Operan hade blivit

Att sitta i politikernas knä har väl aldrig annars upplevts som en garanti för frihet och oberoende.

några gästspel fattigare. Som ett ytterligare exempel på lyckade sponsoring kan nämnas konserterna på Salsta slott utanför Uppsala. När denna konsertverksamhet skulle starta vände sig initiativtagarna till Uppsala kommun med en begäran om stöd. Kommunen sade nej och arrangörerna tvingades välja andra vägar.

Idag svarar mer än hundratalet företag för bortåt 70% av konserternas finansiering. Ingen lär väl kunna påstå att Elisabeth Söderströms eller Staffan Schejas framträdanden där blivit sämre därför att företag betalar. Inte heller kan väl någon inbilla sig att programurvalet varit annorlunda om det varit Uppsalas skattebetalare som stått för fiolerna.

Sponsring av musik kan alltså accepteras, men när det gäller den talade teatern är motståndet desto större. Varför?

Nåja, alldeles entydig är väl inte bilden. Även utanför Uppsalas stadsgräns före-

kommer det att företag betalar till teatern. När Dramaten gör ett gästspel i USA med Ingmar Bergmans uppsättning av Hamlet får Sparbankernas Bank ställa upp – ett tilltag som fick skådespelaren och vpk-aren Sven Wollter att kräva Dramatenchefen Löfgrens avgång.

Även från andra teatrar ges enstaka exempel på sponsring, men den omges av mycket hysch-hysch. Det får skötas diskret, som en teaterchef uttryckte saken.

Den undfallande attityden är svår att förstå, liksom det hårdnackade motståndet mot nya finansieringsmöjligheter. Vad det handlar om är ju inte att ersätta det samhälleliga stödet med en privat finansiering utan att komplettera de resurser som är för små i förhållande till ambitionsnivån. Och som kommer att så förbli, om man inte är beredd att pröva nya möjligheter.

Utan skytten till bevis har de mest rabiata motståndarna drivit sin tes om företagsstödet fördärvlighet. Man dekretarar helt enkelt att sponsring innebär styrning och ett hot mot den konstnärliga friheten.

Sponsring innebär inte styrning

Överhuvudtaget ter sig diskussionen om en styrning av teaterproduktionen lätt absurd i en situation när inte ens de för verksamheten ansvariga teaterstyrelserna har något inflytande över repertoaren. Ansvaret för pjäsval och teaterproduktion ligger helt hos teaterns konstnärliga ledning.

Därtill bör naturligtvis teaterstyrelsen

– som en extra säkerhetsåtgärd – anta regler för hur sponsringsverksamheten skall få bedrivas så att integritet och konstnärlig frihet fullt ut garanteras, precis som skett vid Uppsala stadsteater.

Som exempel på den åtskillnad som i allmänhet görs mellan konstnärlig produktion och finansiering kan återigen nämnas Salstakonserterna. Där har de betalande företagen ingen aning om när de skriver kontrakt vilken konsert de skall vara med att finansiera. Det får de se först i det tryckta programmet.

Men som sagt, sponsringsmotståndarna lyssnar inte på sakargument eftersom de bestämt sig för att sponsring betyder styrning oavsett i vilka former finansieringen sker. Men det vore orimligt om dessa högljudda opponenter skulle få vara de som fick dominera och styra debatten om teaterns finansiering. En öppen attityd är nödvändig för teaterns framtida utveckling.

Låt mig till sist göra reflexionen att det är något ironiskt att de som ivrigast pläderar för teaterns frihet också är de som vill göra sig totalt beroende av politikernas godtycke. Att sitta i politikernas knä har väl aldrig annars upplevts som en garanti för frihet och oberoende.

Den fråga som man på allvar borde begrundar är istället om inte den konstnärliga friheten och självständigheten trots allt ges den största chansen när finansieringskällorna är många och när flera andra supportrar återstår om någon skulle svika.